

способния за съучастие и адмирация, благородния характер, който не отстъпва от своите идеи, но е проникнат от разбиране на чуждите заблуждения, от лъкатушенията по житейския път. Но над всичко това — топлия, обичливия, задущевния човек. Ето защо неговите есета звучат като най-възвишена художествена проза, в която богатството на преживяването и интелигентността на наблюдението надмогват фактологичното в спомена. Прочее Веселин Андреев, както сам признава, се обляга преди всичко на емоционалната си памет, а не на дневниковия запис. А това означава, че той е преди всичко художник по устройство, а след това е добросъвестен проучвател, критик, литературен историк.

Имам усещането, че книгата „Не мога без вас“ е недовършена, както е недовършена „Те умираха безсмъртни“. Защото такива книги се пишат цял живот, защото се носят в сърцето цял живот. . . Искам да кажа, че навярно Веселин Андреев ще продължи своите литературни свидетелства и за други имена, за други кръгозори на литературния ни живот. Може би и не за съвсем благовидните, за които тук само подсказва в книгата си. Защото и за тях, за неблагоприятните неща, също е нужно свидетелството на изстрадалия ти, защото и те са част от живота ни, от трудностите, без които е невъзможно нито възмъжаване, нито умъдряване.

Веселин Андреев си извоюва правото на литературен свидетел, след като беше участник, свидетел, а сетне и летописец на борбата, с която неговото поколение комунисти влезе в историята. Той има качества за това — наблюдателност, душевна почтеност, вродена скромност. Неизменен участник в нашия писателски форум, дарен с лично човешко обаяние, контактен, чужд на всяко теснотърдие, той може да предразположи всеки, до когото се доближи, към откровеност и човешка доверителност. Това е неговото дадено от природата оръжие, но той ползува това оръжие с такт, финес и култура, които са натрупани с времето и са винаги спътник на човешката зрелост, на умъдряването.

Яко Молхов

„ИВАН ВАЗОВ И БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА“

от ГЕОРГИ ДИМОВ

Изд. на БАН, 1974. 396 с.

Книгата „Иван Вазов и българската литературна критика“ на Георги Димов е научно изследване с важно обществено-историческо, културно, естетическо и идеологическо значение. То допринася за разрешаването на въпросите около възприемането на художественото творчество и взаимоотношенията между писател, читател и литературен критик, между творец и време.

Трудът на Г. Димов има стойност и в методологическо отношение, доколкото засяга работата на съвременния литературен историк. Неговата актуалност се обосновава и от следното убеждение на автора: „За да бъде характеризирано литературното развитие от столетие насам и във връзка с нуждите на нашата съвременност, Вазовото творчество е предлагало и предлагало неизчерпаеми възможности за идейно-естетически, обществено-възпитателни, народностно-нравствени интерпретации. Стига само на него да се гледа не като на някакъв феномен от миналото, само като на историко-литературен факт, ограничен по време, а като на явление, което продължава да живее и в наши дни, и в бъдеще.“ Авторът сам се старае да даде пример за това, как трябва да се изследва от съвременни позиции едно творчество в оценките на литературната критика от миналото. При това обект на внимание е писател, който е живял във време на напрегнати и драматични борби, на социално-класово и културно-идеологическо разслоение, когато се установяват социални и нравствени норми, философско-етични и естетически принципи. Тъкмо затова, както се подчертава и в книгата, „Вазовото художествено наследство се превръща в пробен камък за правдивостта и далновидността на критиката, в критерий за голяма народностно-възпитателна, нравствено-емоционална литература“. В отношението към Вазов се очертава пределно ясно „дълбоката бразда между реалистичната и идеалистическата критика, между научно-творческата и догматичната мисъл“, откроява се „поляризацията на обществени и идейно-естетически позиции“.

Изборът на обекта за научно изследване е изправил автора пред редица сложни проблеми и трудни ситуации от тематично и композиционно естество. Намереното решение говори за творческия опит и научната ерудиция на Георги Димов.

Обективно е проучен огромен литературно-исторически материал, една част от който се превежда в книгата като илюстрация на наблюденията за развитието на българската естетическа мисъл. Умело са подбрани критическите работи, които засягат по-съществени въпроси от творчеството на Вазов или са показателни за разбирания, чувства и настроения, за обществени пориви и културни интереси, за нрав и психология, изобщо за културно-естетическото съдържание и тенденциите на епохата. Изследвани са многопосочните и разнообразни прояви на литературната критика по отношение на Вазовото творчество както жанрово и тематично, така и по обег на проблемите, които засягат, и по характер на задачите, които преследват (критико-оценъчни, историко-литературни и теоретико-методологически). Нагледно е показано чрез систематизирането на материала в трите глави на книгата („Дейността на И. Вазов и началните прояви на следосво-

боженската литературна критика. Първи признания и първи отричания“, „Оценката на Вазовото творчество и идейно-естетическата поляризация в българската критика“ и „Борба за наследството на И. Вазов, за утвърждаване и развиване на неговите реалистични традиции“) как една непримиримост към различните творчески индивидуалности съпътствува критическото мислене на времето, как разгорещените страсти в обществено-политическия живот са оставяли дълбок отпечатък върху литературните отношения, върху оценъчните критерии и нравствените норми. Г. Димов съзнателно посочва значителна част от излязлото по вестници и списания за Вазовите произведения, макар и с това да се обхващат и критики, които нямат особено значение за развитието на литературата. Чрез тях той се стреми да посочи нравите на времето, които са спъвали утвърждаването на по-високи нравствени естетически критерии. В това отношение книгата „Иван Вазов и българската литературна критика“ предизвиква размисъл върху политическата и моралната поквара, която е ограничавала създаването на ценности, породени от високи граждански и духовни пориви.

Аргументирано се доказва, че произведенията на литературната критика от миналото независимо от някои верни характеристики, анализи и оценки не се отличават с голяма проблематика, широта и задълбоченост. И когато отрича, и когато утвърждава, критиката рядко надхвърля рамките на едно по-частично разглеждане на тематичното съдържание или на стилно-езиковите особености. Авторите повече робуват на предубеждения и се придържат към определени схеми и догми. Обобщавайки, Г. Димов достига до съществения извод, че критиката не може да се отвори със същата сила и внушителност на фона на духовния живот на времето, както художествената литература.

Хубаво впечатление правят усилията на Г. Димов едновременно да се разработват няколко тематични линии с оглед на по-пълното изясняване на основната задача. В едър план се очертава епохата, разглежда се литературната критика като нейна философско-естетическа изjava, отдели се внимание на мисловния и духовния свят на Вазовия съвременник, изгражда се явна представа за личността на големия наш писател. Основателно авторът на изследването обръща внимание на идейно-естетическите сблъсъци, които са богато очертани и до голяма степен изчерпателно изяснени, доколкото, разбира се, позволява едно такова проучване, каквото е „Иван Вазов и българската литературна критика“. Запомнят се онези моменти от книгата, в които умело се използва силата на конкретния факт. Така и при очертаването на литературните борби чрез подходящо подбран материал се утвърждава правотата на естетическите принципи на всепризнатия май-

стор на художественото слово, посочва се страстта, с която той ги отстоява. Подчертава се, че някои негови откровения имат съществено значение за изграждане на психографията му, за по-пълно разбиране на неговите произведения, възникнали при различни обстоятелства, израз на съкровени размисли и чувства.

Книгата на Г. Димов по недвусмислен начин ни убеждава, че идейно-художествената сила на най-добрите Вазови творби е била толкова голяма, че никакви отричания не са могли да смутят културния читател, за когото са били скъпи патриотичните и демократичните идеи и който е ненавидял социалната корупция и нравствената деградация. Посочени са редица случаи, когато вместо дискредитиране на писателя критикът сам се е изобличавал със своето безсилие като ценител на произведенията на словесното изкуство. От прегледа на Г. Димов на всички, писано за Вазов, става ясно, че научна стойност запазва само онова, което е излязло от перото на хора, живеещи със съдбата на литературата в нейното историческо развитие, съвременно състояние и перспективни тенденции, познаващи отблизо и проникновено твореца, чиито произведения преценяват.

Насочил вниманието си към един конкретен проблем, Г. Димов прави и обобщения за нашия литературен живот и за развитието на естетическата мисъл в продължение на столетие, за да достигне в края на краищата до съвременните научни позиции и принципи при разглеждане, осмисляне и утвърждаване на художествените ценности. Той е успял да шрихира панорамата на художествения свят у нас с нейната сложност и противоречивост. В параметрите ѝ се открояват различни естетически вкусове и обществени стремежи, позиции и критерии. Положително е това, че в книгата се набелязват някои моменти от развитието на литературната ни критика от предосвобожденско време до наши дни. Подчертава се, че търсенията на българската интелигенция в областта на изкуството са показател за ръста на общественото и културното самосъзнание, за бързото художествено и идейно-естетическо съзряване и на писатели, и на читатели. Проследява се линията на борбата за утвърждаване на здравите разбирания за характера на всяка интелектуално-творческа дейност, за преодоляване на грубо утилитарното тълкуване на литературното произведение, за разбиране своеобразието на художествено-творческата дейност, за определяне характера, същността и целта на критиката. Обглеждайки отношението на социалистическата критика към Вазов, Г. Димов разкрива и някои от основните етапи в нейното развитие. Става ясно, че усилията ѝ за правилна оценка на Вазовото творчество са неразрывно свързани с борбата за методологическо съзряване на целия пролетарски литературен фронт, с процеса за утвърждаване на диалектически

марксистко-ленински подход към художественото наследство изобщо.

Синхронното изучаване на художествената литература и литературознанието като две страни на единия литературен процес е принципно положение в изследването на Г. Димов. Той достига до ценни изводи за същността на критиката и на литературоведската дейност изобщо като обществено и научно-естетическо явление. Те пронизват цялото изложение на труда и утвърждават марксистко-ленинското разбиране в тази област.

Стойността на книгата като „Иван Вазов и българската литературна критика“ според нас трябва да се търси не само по отношение на това, доколко изчерпателно и убедително са разрешени проблемите в нея, но и доколко тя предлага материал за бъдеща научноизследователска работа. За да се характеризира по-пълно гражданската и писателската индивидуалност на Вазов, подчертава се необходимостта от по-цялостно изучаване на начина, по който поетът посреща писаното за него. За да се открие по-ярко неговата самобитност, за да се очертае духовният ръст на Вазов и приносът му в обогатяване на художествения опит, на духовната култура, нужни са изследвания със сравнително-исторически характер. Наред с това внимание заслужават мненията на отделни автори, писали за Вазов, какъвто е случаят със Захари Стоянов, литературните отношения между д-р К. Кръстев и Вазов, проблемата Вазов — Пенчо Славейков.

Книгата на Г. Димов обаче подсказва и идеи за разработка на въпроси от по-общ историко-литературен и социално-психологически план. Препоръчва се да се пристъпи към по-обстойни проучвания на функционалната роля на художествените завоевания през отделните исторически периоди и най-вече с оглед на нашата социалистическа съвременност. Да се проследи въздействието на Вазовото творчество върху духовното и идейно-естетическото изграждане на съвременния човек се определя като задача с първостепенно научно, обществено и идеологическо значение.

Намираме, че сериозното изследване на Г. Димов би спечелило, ако хронологическият принцип при излагане на литературно-историческия материал по-тясно се съчетае с проблема, за да се постигне още по-голяма вътрешна спойка на изложението.

Заслужава да се потърси възможност и за по-цялостно представяне на критическата дейност на отделни по-изявени личности, свързани с Вазовото творчество (разпокъсана в някои случаи), заради хронологическия принцип.

Освен това би могло да се отбележи още, че научният анализ на фактите, промисленото им идейно-естетическо осветляване на някои места в книгата се губи поради това, че прееобладават библиографските факти.

Това се наблюдава особено при разглеждане на критическите изследвания от по-ново време.

Нашата наука има нужда от трудове като „Иван Вазов и българската литературна критика“, защото те дават възможност да се разкрие взаимодействието между художествена практика и литературна теория — една област, която е твърде малко изследвана у нас.

Васил Пернишки

„ПЕВЕЦ НА СВОЯ ЖИВОТ.“

Книга за Кирил Христов“

от КРЪСТЬО КУЮМДЖИЕВ

Изд. „Бълг. писател“, 1974. 172 с.

Кръстьо Куюмджиев проявява интерес към поети, които невини са се отличават с мащабност на дарованиято, но имат собствен свят и оригинална духовна физиономия. На него му доставят материал за наблюдения и разсъждения Николай Лилиев, Никола Ракитин, Валери Петров, Петър Алипиев, Петър Караангов — поети, които за мнозина изглеждат „встрани“ от главното направление на нашата литература. В статиите си за тях критикът е по-интересен и находчив — още едно доказателство, че тук намира проблематиката, която го интересува. С това можем да си обясним и неговия — вече траен — интерес към личността и творчеството на Кирил Христов: след издадения през 1967 г. очерк за него сега с книгата си „Певец на своя живот“ той отново се връща към тази тема.

За Кирил Христов е писано доста: Михаил Арнаудов, Владимир Василев, Никола Атанасов, Цветан Минков, Жельо Авджиев са само част от авторите, занимавали се с неговото творческо дело. Желанието и амбицията на един сравнително по-млад критик и изследовател като Кр. Куюмджиев да се заеме с автор, за когото има десетки изследвания и дори обемисти трудове, говори, че този критик обича да руши общоприетите веднъж загинаги схеми, да се противопоставя на общия вкус. С тези неща той неведнъж е дразнил, почти като правило неговите статии и книги предизвикват „реакции“. Още в началото ще заявя: не са малко нещата, с които може да ни подражни и „Певец на своя живот“.

Книгата „Певец на своя живот“ не е монография, а е посветена по-скоро на избрани въпроси от биографията, личността и творчеството на поета. По-подробно внимание е отделено на следните въпроси: ролята на детските и юношеските години за оформяне на личността на Кирил Христов; генетическият подтик (често пъти личен, дребнав, користен) за раждането на редица негов